Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (четвърти състав)

16 януари 2025 година*

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по наказателноправни въпроси — Директива (ЕС) 2016/343 — Право на лицата да присъстват на съдебния процес — Член 8, параграф 2 — Съдебен процес, водещ до постановяване на задочна осъдителна или оправдателна присъда — Условия — Член 8, параграф 4 — Задължение за уведомяване на задочно осъденото лице за наличните средства за правна защита — Член 9 — Право на нов съдебен процес или на друго правно средство за защита, което позволява ново разглеждане на делото по същество и може да доведе до отмяна на първоначалното решение — Член 10, параграф 1 — Право на ефективни правни средства за защита — Национална правна уредба, която обуславя признаването на правото на нов съдебен процес от подаването на искане за възобновяване на наказателното производство до съдебен орган, пред който трябва да се яви задочно осъденото лице“

Дело C-400/23

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Софийски градски съд (България) с определение от 29 юни 2023 г., постъпило в Съда на 29 юни 2023 г., в рамките на наказателни производства срещу

ВБ,

при участието на

Софийска градска прокуратура,

СЪДЪТ (четвърти състав),

състоящ се от: C. Lycourgos (докладчик), председател на трети състав, изпълняващ функцията на председател на четвърти състав, S. Rodin и O. Spineanu-Matei, съдии,

генерален адвокат: J. Richard de la Tour,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за Европейската комисия, от M. Wasmeier и Ив. Залогин, в качеството на представители,

* Език на производството: български.

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 11 юли 2024 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 8, параграф 4, член 9 и член 10, параграф 1 от Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невиновност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство (ОВ L 65, 2016 г., стр. 1).

2 Запитването е отправено в рамките на наказателни производства, образувани срещу ВБ за деяния, които могат да съставляват престъпления, наказуеми с лишаване от свобода.

Правна уредба

Правото на Съюза

Директива 2016/343

3 Съображения 9, 10, 12, 33, 39, 44, 47 и 48 от Директива 2016/343 гласят:

„(9) Целта на настоящата директива е да се укрепи правото на справедлив съдебен процес в наказателното производство посредством установяване на общи минимални правила във връзка с някои аспекти на презумпцията за невиновност и правото на лицата да присъстват на съдебния процес.

(10) Чрез въвеждането на общи минимални правила относно защитата на процесуалните права на заподозрените и обвиняемите настоящата директива цели да засили взаимното доверие на държавите членки в техните системи за наказателно правосъдие […]

[…]

(12) Настоящата директива следва да се прилага по отношение на физически лица, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство. Тя следва да се прилага от момента, в който лицето бъде заподозряно или обвинено в извършването на престъпление или на предполагаемо престъпление, и следователно дори преди заподозреният или обвиняемият да бъде информиран от компетентните органи на държавата членка посредством официално уведомление или по друг начин, че е заподозрян или обвиняем. Настоящата директива следва да се прилага на всички етапи от наказателното производство до влизането в сила на решение, с което окончателно се установява дали заподозреният или обвиняемият е извършил съответното престъпление. Правните действия и средствата за правна защита, които

са на разположение едва след като това решение е влязло в сила, включително завеждането на дело в Европейския съд по правата на човека, не следва да попадат в приложното поле на настоящата директива.

[…]

(33) Правото на справедлив съдебен процес е един от основните принципи на демократичното общество. На него се основава правото на заподозрените и обвиняемите да присъстват на съдебния процес, което следва да бъде гарантирано в целия [Европейски съюз].

[…]

(39) Когато държавите членки предвиждат възможността за провеждане на съдебен процес в отсъствието на заподозрения или обвиняемия, но условията за постановяване на решение в отсъствието на определен заподозрян или обвиняем не са могли да бъдат изпълнени, тъй като местонахождението на заподозрения или обвиняемия не е могло да бъде установено въпреки положените разумни усилия, например, защото лицето е избягало или се е укрило, би следвало все пак да има възможност за постановяване на решение в отсъствието на заподозрения или обвиняемия и за изпълнение на това решение. В такъв случай държавите членки следва да гарантират, че при информирането на заподозрения или обвиняемия за решението, по-специално когато лицето е задържано, то следва да бъде информирано и за възможността да обжалва решението и за правото на нов съдебен процес или друго средство за правна защита. Тази информация следва да бъде предоставена в писмена форма. Информацията може да бъде предоставена и устно, при условие че фактът относно предоставянето на информацията е отбелязан в съответствие с процедурата на протоколиране съгласно националното законодателство.

[…]

(44) Принципът на ефективност на правото на Съюза изисква от държавите членки да въведат адекватни и ефективни средства за правна защита в случай на нарушаване на правата, предоставени на физическите лица от правото на Съюза. Ефективното правно средство за защита, достъпно в случай на нарушение на някое от правата, установени в настоящата директива, следва да има, доколкото е възможно, такова действие, което поставя заподозрените или обвиняемите в същото положение, в което биха се намирали, ако не е било извършено нарушение, с цел гарантиране на правото на справедлив съдебен процес и правото на защита.

[…]

(47) Настоящата директива утвърждава основните права и принципи, признати в Хартата [на основните права на Европейския съюз (наричана по-нататък „Хартата“)] и [Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (наричана по-нататък „ЕКПЧ“)], включително […] правото на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес […] По-конкретно, следва да се вземе предвид член 6 [ДЕС], съгласно който Съюзът признава правата, свободите и принципите, определени в Хартата, и съгласно който

основните права, както са гарантирани от ЕКПЧ и както произтичат от общите конституционни традиции на държавите членки, представляват общи принципи на правото на Съюза.

(48) Тъй като с настоящата директива се въвеждат минимални предписания, държавите членки следва да могат да разширят правата, установени в нея, за да осигурят по-висока степен на защита. Степента на защита, предоставена от държавите членки, никога не следва да пада под стандартите, определени в Хартата и ЕКПЧ, съгласно тълкуването им от Съда […] и от Европейския съд по правата на човека“.

4 Член 1 от тази директива е озаглавен „Предмет“ и гласи:

„С настоящата директива се установяват общи минимални правила относно:

а) някои аспекти на презумпцията за невиновност в наказателното производство;

б) правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство“.

5 Съгласно член 2 от посочената директива, озаглавен „Приложно поле“:

„Настоящата директива се прилага по отношение на физическите лица, които са заподозрени или обвиняеми в наказателно производство. Тя се прилага на всички етапи на наказателното производство от момента, в който лицето е заподозряно или обвинено в извършването на престъпление или на предполагаемо престъпление, до влизането в сила на решение, с което окончателно се установява дали лицето е извършило съответното престъпление“.

6 Член 8 от същата директива е озаглавен „Право на лицата да присъстват на съдебния процес“ и предвижда:

„1. Държавите членки гарантират, че заподозрените и обвиняемите имат правото да присъстват на съдебния процес срещу тях.

2. Държавите членки могат да предвидят възможност съдебният процес, в който може да бъде постановено решение относно вината или невиновността на заподозрения или обвиняемия, да се проведе в негово отсъствие, при условие че:

а) заподозреният или обвиняемият е бил уведомен своевременно за съдебния процес и за последиците от неговото неявяване; или

б) заподозреният или обвиняемият, след като е бил уведомен за съдебния процес, се представлява от упълномощен да го защитава адвокат, избран от самия него или назначен от държавата.

3. Постановеното в съответствие с параграф 2 решение може да бъде изпълнено срещу заподозрения или обвиняемия.

4. Когато държавите членки допускат възможността за провеждане на съдебен процес в отсъствието на заподозрения или обвиняемия, но компетентните органи не са в състояние да изпълнят условията, предвидени в параграф 2 от настоящия член, тъй като местонахождението на заподозрения или обвиняемия не може да бъде установено въпреки

положените разумни усилия, държавите членки могат да предвидят, че решението може все пак да бъде постановено и изпълнено. В такъв случай държавите членки гарантират, че при информирането на заподозрения или обвиняемия за решението, по-специално когато лицето бъде задържано, то бива информирано и за възможността да обжалва решението и за правото му на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита, в съответствие с член 9.

[…]“.

7 Съгласно член 9 от Директива 2016/343, озаглавен „Право на нов съдебен процес“:

„Държавите членки гарантират, че когато заподозреният или обвиняемият не е присъствал на съдебния процес срещу него и условията, предвидени в член 8, параграф 2, не са били изпълнени, засегнатото лице има право на нов процес или на друго правно средство за защита, което позволява ново разглеждане на делото по същество, включително и разглеждане на нови доказателства, и може да доведе до отмяна на първоначалното решение. В тази връзка държавите членки гарантират, че заподозреният или обвиняемият има правото да присъства, да участва ефективно в съответствие с процедурите по националното право, и да упражнява правото си на защита“.

8 Член 10 от тази директива е озаглавен „Правни средства за защита“ и предвижда в параграф 1:

„Държавите членки гарантират, че заподозрените и обвиняемите разполагат с ефективни правни средства за защита, в случай че правата им по настоящата директива са нарушени“.

Рамково решение 2002/584

9 Член 4а от Рамково решение 2002/584/ПВР на Съвета от 13 юни 2002 година относно европейската заповед за арест и процедурите за предаване между държавите членки (ОВ L 190, 2002 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 6, стр. 3), изменено с Рамково решение 2009/299/ПВР на Съвета от 26 февруари 2009 г. (ОВ L 81, 2009 г., стр. 24) (наричано по-нататък „Рамково решение 2002/584“), гласи:

„1. Изпълняващият съдебен орган също така може да откаже да изпълни европейска заповед за арест, издадена с цел изпълнение на присъда за лишаване от свобода или на мярка, изискваща задържане, ако лицето не се е явило лично на съдебния процес, вследствие на който е постановено решението, освен ако в европейската заповед за арест не е посочено, че [на] лицето, в съответствие с допълнителните процесуални изисквания, определени в националното законодателство на издаващата държава членка:

[…]

г) решението не […] е било връчено лично, но:
   i) решението ще му бъде връчено лично незабавно след предаването и ще бъде изрично уведомено за правото си на повторно разглеждане или обжалване, в което лицето има правото да участва и което позволява делото да се преразгледа по същество, включително и с оглед на нови доказателства, и което може да доведе до отмяна на първоначалното решение;

и

ii) ще бъде уведомено за срока, в който трябва да поиска повторно разглеждане или обжалване, както е посочено в съответната европейска заповед за арест.

[…]

3. В случай че дадено лице е предадено съгласно условията на параграф 1, буква г) и е поискало повторно разглеждане или обжалване, задържането на такова лице, на което предстои такова разглеждане или обжалване, подлежи на проверка на редовни интервали от време или по искане на заинтересованото лице до окончателното приключване на производството съгласно правото на издаващата държава членка. Такава проверка включва по-специално възможността за временно или окончателно прекратяване на задържането. Повторното разглеждане или обжалване започва своевременно след предаването“.

Българското право

10 Член 15, алинеи 2 и 3 от Наказателно-процесуалния кодекс (ДВ, бр. 86 от 28 октомври 2005 г.) в редакцията му, приложима към главните производства (наричан по-нататък „НПК“) предвижда:

„(2) На обвиняемия и на другите лица, които участват в наказателното производство, се предоставят всички процесуални средства, необходими за защита на техните права и законни интереси.

(3) Съдът, прокурорът и разследващите органи разясняват на лицата по ал. 2 техните процесуални права и им осигуряват възможност да ги упражняват“.

11 Член 423, алинеи 1—4 от НПК гласи:

„(1) В шестмесечен срок от узнаване на влязлата в сила присъда […] задочно осъденият може да направи искане за възобновяване на наказателното дело поради неучастието му в наказателното производство. Искането се уважава, освен ако осъденият след предявяване на обвинението в досъдебното производство се е укрил, поради което процедурата по чл. 274в, ал. 1 не може да бъде изпълнена или след като е изпълнена, не се е явил в съдебното заседание без уважителна причина.

(2) Искането не спира изпълнението на присъдата, освен ако съдът постанови друго.

(3) Производството за възобновяване на наказателното дело се прекратява, ако задочно осъденият не се яви в съдебно заседание без уважителни причини.

(4) Когато задочно осъденият е задържан в изпълнение на влязлата в сила присъда и съдът възобнови наказателното производство, с решението си той се произнася и по мярката за неотклонение“.

12 Член 424, алинеи 1 и 2 от НПК предвижда:

„(1) Искането за възобновяване на наказателно дело на основание чл. 422, ал. 1, т. 5 се разглежда от съответния апелативен съд, когато актът по чл. 419 е постановен от районен съд или от окръжен съд като въззивна инстанция, с изключение на новите присъди.

(2) Извън случаите по ал. 1, искането за възобновяване на наказателното дело се разглежда от Върховния касационен съд“.

13 Член 425, алинея 2 от НПК гласи:

„В случаите на чл. 423, ал. 1 производството се възобновява и делото се връща в стадия, когато е започнало задочното производство“.

Главното производство и преюдициалните въпроси

14 В България е образувано наказателно производство срещу ВБ. Спрямо него е повдигнато обвинение, от една страна, че е участвал в организирана престъпна група, поставила си за користна цел отглеждане и разпространение на наркотични вещества, както и държане на оръжия, и от друга страна, че самият той е държал наркотични вещества и оръжия. Тези деяния съставляват престъпления, наказуеми с лишаване от свобода.

15 ВБ не е получил официално уведомление за обвиненията срещу него. Освен това той не е бил уведомен нито че обвинението е внесено за разглеждане от съд, нито, още повече, за датата и мястото на съдебното заседание или за последиците от неявяването си. Всъщност компетентните национални органи не са успели да установят местонахождението на ВБ, тъй като в досъдебното производство той се е укрил преди предприемане на полицейската операция по задържането на заподозрените лица. ВБ е бил обявен за издирване, включително и с европейска заповед за арест, но не е бил намерен.

16 През 2022 г. Специализираният наказателен съд (България), който разглежда първоначално наказателните дела, образувани срещу ВБ, отправя преюдициални запитвания за тълкуването на член 8, параграф 4 и член 9 от Директива 2016/343. Тези запитвания се отнасят по-специално до въпроса дали тази директива изисква съдът, който постановява задочно осъдителна присъда, въпреки че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343, да посочи изрично в осъдителната присъда съществуването на правото на нов съдебен процес.

17 С решение от 8 юни 2023 г., ВБ (Информиране на задочно осъдения) (C-430/22 и C-468/22, наричано по-нататък „решението ВБ“, EU:C:2023:458) Съдът отговаря отрицателно на този въпрос.

18 Според Софийски градски съд (България), към който след закриването на Специализирания наказателен съд (България) преминават главните наказателни производства, и който е запитващата юрисдикция, решение ВБ можело да се разбира в смисъл, че българското законодателство е в съответствие с Директива 2016/343 и че макар да не са изпълнени условията по член 8, параграф 2 от тази директива, изобщо не е необходимо съдът, който осъжда задочно дадено лице, да следи за това информацията по член 8, параграф 4, второ изречение от посочената директива да бъде съобщена на същото лице.

19 Такъв прочит на решение ВБ обаче не бил очевиден. Необходимо било да се дадат допълнителни уточнения относно обхвата на Директива 2016/343, за да се изясни по-специално въпросът в кой момент информацията по член 8, параграф 4, второ изречение от тази директива трябва да се съобщи на задочно осъденото лице.

20 Запитващата юрисдикция посочва, че се нуждае от тези уточнения, за да прецени дали може задочно да продължи разглеждането на главните наказателни производства. Тъй като съществува известна вероятност ВБ да бъде осъден, било абсолютно необходимо да се гарантира, че информацията, която ВБ ще получи впоследствие относно осъдителната присъда и процесуалните си права, ще бъде достатъчна с оглед на общите минимални правила, установени с Директива 2016/343.

21 Тази юрисдикция иска по-специално да се увери, че към момента на евентуалното си задържане ВБ ще бъде уведомен не само за осъждането си, но и за процесуалните права по член 9 от Директива 2016/343, към който препраща член 8, параграф 4, второ изречение от нея.

22 Тъй като съгласно точка 28 от решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил) (C-569/20, EU:C:2022:401), тези разпоредби от Директива 2016/343 имат директен ефект и съгласно член 15, алинея 3 от НПК българските съдилища са длъжни да уведомят обвиняемите за процесуалните им права, посочената юрисдикция иска да се установи какви мерки би могла или би трябвало да предприеме, за да гарантира спазването на тази директива след като постанови задочно осъдителна присъда.

23 По този въпрос запитващата юрисдикция счита най-напред, че задочно осъденото лице трябва да е напълно запознато с мотивите, поради които е било осъдено. Съдът следвало да изясни дали това означава по-специално, че препис от цялата задочно постановена присъда трябва да бъде връчен на засегнатото лице от момента на задържането му.

24 По-нататък, що се отнася до процесуалните права на задочно осъденото лице, запитващата юрисдикция иска от Съда да тълкува някои изрази, съдържащи се в член 8, параграф 4, второ изречение и в член 9 от Директива 2016/343, по-специално изразите „възможността да обжалва решението“, „право на нов съдебен процес“ и „друго средство за правна защита“.

25 В това отношение запитващата юрисдикция подчертава, че в България срокът за обжалване на задочна осъдителна присъда е петнадесет дни и започва да тече, без прекъсване, считано от датата на постановяване на тази осъдителна присъда, дори засегнатото лице все още да не може да бъде намерено. Следователно член 423 от НПК, който се отнася до евентуалното възобновяване на наказателното производство, урежда единственото средство за правна защита срещу задочна осъдителна присъда, след като на шестнадесетия ден от постановяването ѝ тя влезе в сила.

26 Българското право обаче не предвиждало, че задочно осъденото лице трябва да бъде уведомено за тази възможност да поиска възобновяване на наказателното производство.

27 Освен това искането за възобновяване на наказателното производство можело да бъде подадено едва след влизането в сила на задочната присъда и само Върховният касационен съд, чието решение не подлежи на обжалване, бил компетентен да разгледа това искане. Запитващата юрисдикция има съмнения дали такъв процесуален режим гарантира ефективността на „правото на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита“ по смисъла на член 8, параграф 4, второ изречение и член 9 от Директива 2016/343.

28 Освен това ефективността на това право изглеждала накърнена от задължението за явяване пред съда, който ще разгледа това искане, тъй като при неявяване производството за възобновяване на наказателното дело се прекратява. Запитващата юрисдикция отбелязва, че подобно изискване не е сред общите минимални правила, определени от законодателя на Съюза, и с оглед на практиката на Европейския съд по правата на човека по член 6 от ЕКПЧ би могло да бъде несъвместимо с основното право на ефективни правни средства за защита, прогласено в член 47 от Хартата и в член 10, параграф 1 от Директива 2016/343.

29 Вследствие на посочените по-горе обстоятелства в България „правото на нов процес или на друго правно средство за защита, което позволява ново разглеждане на делото по същество“ по смисъла на Директива 2016/343, не се съобщава, нито дори се признава към момента, в който задочно осъденото лице бъде уведомено за осъдителната присъда. В замяна на това, посоченото лице може да предяви това право в рамките на производство, образувано пред Върховния касационен съд. Следва да се прецени дали такъв режим е в съответствие с правото на Съюза.

30 Освен това запитващата юрисдикция се опасява, че като е обусловил правото на нов съдебен процес от образуването на производство след момента, в който задочната присъда влезе в сила, българският законодател е създал положение, при което правото на нов съдебен процес не попада в приложното поле на Директива 2016/343, определено в член 2 от тази директива във връзка със съображение 12 от нея.

31 Освен това според тази юрисдикция условията на съответния български процесуален режим могат да направят невъзможно или прекомерно трудно предаването на ВБ, ако последният трябва бъде намерен и задържан в друга държава членка. От член 4а, параграф 1, буква г) от Рамково решение 2002/584 следвало, че изпълняващият съдебен орган не може да откаже да изпълни европейска заповед за арест, ако в тази заповед е посочено, че задочно постановената присъда ще бъде връчена лично на засегнатото лице незабавно след предаването му и че това лице ще бъде уведомено за правото си на повторно разглеждане или обжалване. Българското законодателство обаче не предвиждало предоставянето на такава информация.

32 Посочената юрисдикция си поставя и въпроса по какъв процесуален ред би могла сама да прецени дали са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343. Тя иска по-специално да се установи дали, преди да се произнесе по този аспект в решението, което ще постанови задочно, трябва да изслуша адвоката, който защитава отсъстващото лице.

33 Накрая, тъй като на този етап не може да се изключи възможността ВБ да бъде оправдан, запитващата юрисдикция иска да се установи дали правилата, предвидени в Директива 2016/343, са релевантни в такъв случай. В това отношение текстът на тази директива не бил ясен, тъй като в него се посочва задочно постановено „решение“, а не конкретно задочно постановено осъдително решение. Някои части от член 8 от посочената директива, като например изразът „решение относно вината или невиновността“, навеждат на мисълта, че се има предвид всяко решение, а други, например изразът „по-специално когато лицето бъде задържано“, дават основание да се смята, че става въпрос само за задочно постановените осъдителни решения.

34 При тези обстоятелства Софийски градски съд решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) а) Чл. 8, ал. 4, изр. 2 от Директива [2016/343] следва ли да се тълкува в смисъл, че ако едно лице е осъдено в негово отсъствие извън хипотезите на ал. 2 и му е наложено наказание „лишаване от свобода“, то при задържането му за изпълнение на това наказание следва да бъде информирано за решението, с което е осъден?

б) Какво е съдържанието за изискването по чл. 8, ал. 4, изр. 2 от Директива [2016/343] [съдържащо се в израза] „информиране … за решението“ и предполага ли [това изискване] връчване на копие от това решение?

в) При отрицателен отговор на [първия въпрос, букви а) и б),] чл. 8, ал. 4, изр. 2 от Директива [2016/343] противопоставя ли се на решението на национален съд да гарантира връчването на копие от това решение?

2) а) Съответна ли е на чл. 8, ал. 4, изр. 2 от Директива [2016/343] национална правна уредба, която — при разглеждане на наказателно обвинение и постановяване на осъдителен съдебен акт в отсъствието на подсъдимия, извън условията на чл. 8, ал. 2 от Директива [2016/343] — не предвижда никакъв ред и условия да бъде предоставена информация на задочно осъденото лице за правото му на нов процес с негово участие; и по-конкретно такава информация не се предоставя при задържането на задочно осъденото лице?

б) Има ли значение обстоятелството, че националната правна уредба — чл. 423 НПК — предоставя на осъденото в негово отсъствие лице информация за правото му на нов процес — но само след като това лице направи искане за отмяна на тази присъда и за провеждане на нов процес с негово участие, като му я предоставя под формата на съдебен акт, в отговор на това искане?

в) При отрицателен отговор — ще бъдат ли спазени изискванията на чл. 8, ал. 4, изр. 2 и чл. 10, ал. 1 от Директива [2016/343], ако съдът, който разглежда наказателно обвинение и постанови осъдителен съдебен акт против отсъстващ подсъдим, извън хипотезите на чл. 8, ал. 2 от тази директива, в свой съдебен акт посочи правото на това лице на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита и задължи лицата, осъществяващи задържането на осъденото лице, да му връчат копие от този акт?

г) При положителен отговор — противопоставя ли се чл. 8, ал. 4, изр. 2 от Директива [2016/343] на решението на съд, който постановява осъдителен съдебен акт против отсъстващ подсъдим, извън хипотезите на чл. 8, ал. 2 от тази директива, в свой съдебен акт да посочи правото на това лице на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита, което то има съобразно чл. 9 от [посочената директива], и задължи лицата, осъществяващи ареста на осъденото лице, да му връчат копие от този акт?

3) Кой е първият и кой е последният възможен момент, в който съдът следва да формира решението си дали наказателното производство, проведено в отсъствието на подсъдимия, попада извън условията на чл. 8, ал. 2 от Директива [2016/343] и да вземе мерки, така че да гарантира информирането по чл. 8, ал. 4, изр. 2 от нея?

4) При взимане на решението по [третия въпрос] следва ли да се отчете становището на обвинението и на защитника на отсъстващия подсъдим?

5) а) Съдържанието на израза „възможността да обжалва решението“ по чл. 8, ал. 4, изр. 2 от Директива [2016/343], визира ли правото на инстанционно обжалване, или се има предвид оспорване на влязъл в сила съдебен акт?

б) Какво следва да е съдържанието на информацията, която съобразно чл. 8, ал. 4, изр. 2 от Директива [2016/343] следва да се предостави на лице, осъдено в негово отсъствие извън условията на ал. 2, за „правото му на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита, в съответствие с член 9“ — относно правото да получи такова средство за правна защита, ако оспори задочното си осъждане или относно правото да го поиска, като основателността на това искане ще бъде преценявана в един бъдещ момент?

6) Какво е съдържанието на израза „друго правно средство за защита, което позволява ново разглеждане на делото по същество, включително и разглеждане на нови доказателства, и може да доведе до отмяна на първоначалното решение“ в чл. 9, изр. 1 от Директива [2016/343]?

7) Съответен ли е на чл. 8, ал. 4 и чл. 9 от Директива [2016/343] национален закон — чл. 423 ал. 3 НПК — който изисква личното явяване на задочно осъдения като задължителна предпоставка за разглеждане и уважаване на неговото искане за нов процес?

8) Чл. 8, ал. 4, изр. 2 и чл. 9 от Директива [2016/343] намират ли приложение за оправдани лица?“.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос, букви а) и б), по втория въпрос, букви а) и б) и по третия, петия, шестия и седмия въпрос

35 С първия въпрос, букви а) и б), с втория въпрос, букви а) и б) и с третия, петия, шестия и седмия си въпрос, които следва да се разгледат заедно, запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 8, параграф 4, второ изречение във връзка с член 9 от Директива 2016/343 трябва да се тълкува в смисъл, че:

– лице, задочно осъдено на наказание лишаване от свобода, въпреки че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от посочената директива, трябва при задържането си за изтърпяване на това наказание да бъде уведомено, от една страна, за задочно постановеното решение, като получи по-специално препис от цялото решение, и от друга страна, за наличните средства за правна защита, и

– същата директива не допуска след изтичането на срока за обжалване на задочно постановеното решение единственото налично средство за правна защита за засегнатото лице да се състои в подаване на искане за възобновяване на наказателното производство пред съд, различен от постановилия решението и при условие че лицето се яви пред този съд.

36 Следва да се припомни, че в съответствие с член 1 от Директива 2016/343 нейната цел е да установи общи минимални правила относно някои елементи на наказателното производство, сред които „правото на лицата да присъстват на съдебния процес“. Както изрично се потвърждава от съображение 33 от тази директива, това право е неразделна

част от основното право на справедлив съдебен процес (решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 25).

37 Член 8, параграф 1 от тази директива изисква от държавите членки да гарантират, че това право се спазва. Съгласно параграфи 2 и 4 от този член обаче държавите членки могат при определени условия да предвидят задочно провеждане на съдебния процес (решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 26)

38 Посочените параграфи 2 и 4 предвиждат по същество, че спрямо заподозрените и обвиняемите, които не са могли да бъдат уведомени за провеждането на съдебен процес срещу тях или които, макар да са били уведомени за провеждането му, не са били уведомени за последиците от неявяването си и не са били представлявани от упълномощен да ги защитава адвокат, може да бъде постановено задочно решение, което подлежи на изпълнение, но когато бъдат уведомени за това решение, „по-специално когато […] бъд[ат] задържан[и]“, те трябва да бъдат уведомени и за всички средства за правна защита, с които разполагат във връзка с посоченото решение.

39 Съгласно член 8, параграф 4, второ изречение от Директива 2016/343 лицата, срещу които е задочно е постановено решение, въпреки че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от тази директива, трябва да бъдат уведомени за „възможността да обжалва[т] решението и за правото [си] на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита, в съответствие с член 9“.

40 Обхватът на посочения член 8, параграф 4, второ изречение трябва да се тълкува, като се вземат предвид текстът и контекстът на тази разпоредба, както и целите на правната уредба, от която тя е част (вж. в този смисъл решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 32 и цитираната съдебна практика).

41 Що се отнася до текста на същата разпоредба, следва да се отбележи, първо, че от израза „по-специално когато лицето бъде задържано“ следва, че макар да не може да се изключи възможността лице, задочно осъдено на наказание лишаване от свобода, да бъде уведомено за тази присъда, без да бъде задържано с оглед на изпълнението на това наказание, при задържането му лицето трябва да бъде уведомено в този момент за наличието на посочената присъда, ако тази информация не му е била предоставена преди това.

42 Второ, от текста на член 8, параграф 4, второ изречение от Директива 2016/343 е видно, че когато е уведомено за наличието на задочно постановена спрямо него осъдителна присъда, засегнатото лице, при посоченото в тази разпоредба положение, при което задочно е постановено решение, въпреки че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от тази директива, трябва да бъде уведомено „за възможността да обжалва решението и за правото му на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита, в съответствие с член 9 [от посочената директива]“.

43 От този текст могат да се изведат две съгласувани указания. От една страна, посочването на възможността за оспорване на задочно постановеното решение като процесуален елемент, който е отделен и самостоятелен по отношение на „правото на нов съдебен процес или на

друго средство за правна защита“, показва, че държавите членки имат възможността да предвидят производство, предхождащо провеждането на нов съдебен процес или упражняването на другото средство за правна защита, предвидено в член 9 от Директива 2016/343. Такова производство може да има за цел да се установи, че условията, предвидени в член 8, параграф 2 от тази директива, не са изпълнени и че поради това се налага провеждането на нов съдебен процес или упражняването на „друго правно средство за защита“.

44 От друга страна, от употребата на съчинителния съюз „или“ в частта от изречение „правото му на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита“ следва, че държавите членки могат да изберат да предвидят възобновяване на наказателното производство под формата на провеждане на нов съдебен процес или да предвидят „друго средство за правна защита“, което съгласно член 9 от посочената директива трябва да бъде еквивалентно на нов съдебен процес, тъй като трябва да позволява ново разглеждане на делото по същество, включително разглеждане на нови доказателства, и трябва да може да доведе до отмяна на първоначалното решение (вж. в този смисъл решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 59).

45 Трето, от текста на член 8, параграф 4, второ изречение от Директива 2016/343 е видно, че законодателят на Съюза не е уточнил по какъв ред трябва да се предостави информацията относно „правото на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита“ (решение ВБ, т. 27). По-специално тази разпоредба не предвижда, че тази информация трябва да бъде посочена в задочно постановеното решение. Не изглежда също така, че съдът, който постановява това решение, е длъжен по силата на тази директива да уточни в него или в приложено към него разпореждане кой орган трябва да предостави тази информация и по какъв начин.

46 Следователно Директива 2016/343 допуска държава членка да въведе процесуален режим, който не води автоматично до възобновяване на наказателното производство, а изисква задочно осъдените и заинтересовани от такова възобновяване лица да подадат за тази цел искане до друг съд, различен от този, който задочно е постановил решението, за да може този друг съд да провери дали е изпълнено условието, от което зависи правото на нов съдебен процес, а именно това, че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от тази директива. Подобен режим е съвместим с посочената директива, доколкото, от една страна, производството по искането за възобновяване действително позволява провеждането на нов съдебен процес във всички случаи, в които след проверка се установи, че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от посочената директива, и от друга страна, задочно осъденото лице, когато бъде уведомено за присъдата, се уведомява и за съществуването на това производство.

47 Резултатът от анализа на текста на член 8, параграф 4, второ изречение от Директива 2016/343, изложен в точка 46 от настоящото решение, се потвърждава от контекста, в който се вписва тази разпоредба.

48 В това отношение следва да се отбележи, че тълкуване на посочената разпоредба в смисъл, че правото на нов съдебен процес трябва непременно, без допълнително разглеждане, да бъде признато на задочно осъденото лице веднага щом е било уведомено за наличието на осъдителна присъда, би било несъвместимо с член 4а от Рамково решение 2002/584. Всъщност при издаването на европейска заповед за арест този член има функционална

връзка с член 8, параграф 4, второ изречение от Директива 2016/343 и следователно представлява релевантен за тълкуването му контекстуален елемент. Впрочем член 4а от Рамково решение 2002/584 предвижда в параграф 1, буква г), подточка ii), както и в параграф 3, възможността да се въведе производство по искане за нов съдебен процес. Така тази възможност би била лишена от полезно действие, ако държавите членки бяха длъжни да признаят правото на нов съдебен процес веднага щом засегнатото лице е било уведомено за наличието на задочната му осъдителна присъда.

49 Впрочем, ако член 8, параграф 4, второ изречение от Директива 2016/343 се тълкува смисъл, че тази разпоредба изисква незабавно признаване на правото на нов съдебен процес, с това тълкуване няма да бъде взет предвид надлежно контекстът на минимална хармонизация, в който се вписва посочената разпоредба. Тъй като Директива 2016/343 предоставя уточнения едва в минимална степен, що се отнася до средствата за правна защита, които трябва да са на разположение, когато е постановено задочно решение, без да са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от тази директива, съобразно с принципа на процесуалната автономия тези средства за правна защита следва да се определят във вътрешния правен ред на всяка държава членка.

50 От това следва, че правото на Съюза оставя на държавите членки свобода на преценка да уредят процесуалното си право, като се има предвид обаче, че въведеният от националния законодател процесуален режим не трябва да бъде по-неблагоприятен за упражняването от правните субекти на предоставените от правото на Съюза права, отколкото за упражняването на правата, предоставени от националното право (принцип на равностойност), и не трябва да бъде уреждан по начин, който прави практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени от правото на Съюза (принцип на ефективност) (вж. в този смисъл решение от 23 ноември 2023 г., Provident Polska, C-321/22, EU:C:2023:911, т. 61 и цитираната съдебна практика).

51 Освен това резултатът от анализа на текста на член 8, параграф 4, второ изречение от Директива 2016/343 е съвместим с целта на тази директива.

52 Както се посочва в съображения 9 и 10 от същата директива тази цел се състои в укрепване на правото на справедлив съдебен процес в наказателното производство, така че да се повиши взаимното доверие на държавите членки в техните системи за наказателно правосъдие (решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 36)

53 Впрочем тълкуването на член 8, параграф 4, второ изречение от Директива 2016/343 в смисъл, че тази разпоредба допуска възможността процесуален режим, който се състои не в уведомяване на задочно осъденото лице при узнаване на осъдителната присъда срещу него за правото на нов съдебен процес, а в уведомяване на това лице за възможността да поиска нов съдебен процес пред съд, който ще провери дали е изпълнено условието за провеждане на нов съдебен процес, а именно това, че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343, може да допринесе за постигането на целта за укрепване на правото на справедлив съдебен процес, стига този процесуален режим да отговаря на условията, посочени в точка 46 от настоящото решение, а именно по-специално да води по необходимост до провеждането на нов съдебен процес, когато не са изпълнени условията, предвидени в този член 8, параграф 2, без компетентният да разгледа искането за такъв съдебен процес съд да може да откаже провеждането му, основавайки се на критерии, различни от предвидените в последната разпоредба.

54 В случая запитващата юрисдикция следва да прецени дали с оглед на изложените по-горе уточнения въведеният от българския законодател процесуален режим е съвместим с Директива 2016/343. При това положение Съдът може да даде полезни насоки за целите на тази преценка (вж. по аналогия решение от 5 май 2022 г., BV, C-570/20, EU:C:2022:348, т. 44 и цитираната съдебна практика).

55 Въз основа на съдържащата се в преюдициалното запитване информация изглежда, че в случаи като разглеждания в главното производство българското законодателство предоставя на Върховния касационен съд изключителна компетентност да разглежда исканията за възобновяване на наказателното производство, тъй като по същество те представляват искания за нов съдебен процес. Задочно осъдените в тази държава членка лица могат да подадат такова искане в срок от шест месеца от узнаването на задочно постановеното решение, като този срок надвишава срока, в който може да бъде обжалвано това решение.

56 В това отношение следва да се уточни най-напред, че при провеждане на нов съдебен процес след производство по искане за възобновяване на наказателното производство, само решението, постановено вследствие на този нов съдебен процес, представлява след влизането си в сила окончателно решение, чиято цел е да се определи дали заподозреният или обвиняемият е извършил престъпление по смисъла на член 2 във връзка със съображение 12 от Директива 2016/343. От това следва, че производство по искане за възобновяване на наказателното производство като предвиденото в българското право спада към етапите на наказателното производство, за които се прилага тази директива.

57 По-нататък, от точки 46 и 50 от настоящото решение следва, че въвеждането на такова производство за възобновяване на наказателното производство, което само по себе си не включва нов съдебен процес, но може да доведе до такъв, не противоречи на Директива 2016/343, стига това производство за възобновяване да отговаря на всички изисквания, произтичащи от принципа на ефективност, и освен това да е съобразено с принципа на равностойност.

58 Що се отнася до принципа на равностойност, изглежда, че предвиденото в член 423 от НПК производство по искане за възобновяване на наказателното производство е достъпно при едни и същи условния за всички задочно осъдени лица, което запитващата юрисдикция следва да провери. При тези обстоятелства може да се счита, че принципът на равностойност е спазен.

59 Що се отнася до принципа на ефективност, необходимо е, на първо място, да се гарантира, че производството по искане за възобновяване на наказателното производство води до признаване на правото на нов съдебен процес във всички случаи, когато не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от тази директива. Всъщност задочно осъденото лице може да бъде лишено от правото на нов съдебен процес само ако са изпълнени условията по член 8, параграф 2 от посочената директива (вж. в този смисъл решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 31).

60 Както обаче следва от точка 44 от постановеното днес решение по дело C-644/23, Стангалов, изглежда, че производство по искане за възобновяване на наказателното производство като предвиденото от българския законодател в настоящия случай не предоставя такава гаранция, което запитващата юрисдикция следва да провери.

61 За да спази принципа на ефективност, запитващата юрисдикция следва да провери, на второ място, дали българското процесуално право гарантира, че задочно осъденото лице получава в момента, в който е уведомено за съществуването на тази осъдителна присъда или скоро след това, препис от цялото задочно постановено решение и съобщение за процесуалните му права, включително относно възможността за подаване на искане за възобновяване на наказателното производство, както и относно съда, пред който трябва да подаде това искане и срока, в който трябва да го направи.

62 В определението за преюдициално запитване обаче запитващата юрисдикция отбелязва, че българското право не съдържа нито една разпоредба, която конкретно да предвижда задължение за изпращане на такава информация на задочно осъдените лица.

63 На трето място, всяко производство по искане за нов съдебен процес трябва да бъде уредено по такъв начин, че това искане да се разглежда бързо, за да се определи в най-кратки срокове дали съдебният процес е проведен задочно, без да са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343. Всъщност, както следва от член 8, параграф 4 и от член 9 от тази директива, самото съществуване на правото на нов съдебен процес зависи от констатацията, че тези условия не са изпълнени. Когато държава членка въведе процесуален режим, при който към момента, в който засегнатото лице е уведомено за наличието на задочно постановена спрямо него осъдителна присъда, все още не е определено дали присъдата е постановена, без да са изпълнени посочените условия, същата държава членка трябва да гарантира, че тази проверка се извършва бързо след подаването на искането за нов съдебен процес, тъй като в противен случай би бил нарушен принципът на ефективност.

64 Това изискване за бързина е от още по-голямо значение, като се има предвид, че член 8, параграф 4 от Директива 2016/343 предвижда, подобно на съображение 39 от нея, че решенията, постановени задочно, без да са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от тази директива, могат да подлежат на изпълнение. С оглед на тази възможност за изпълнение на задочно наложените наказания, за да се запази полезното действие на исканията от нов съдебен процес, е нужно при разглеждането на тези искания да се прецени необходимостта от задържане на подалото искането лице, като впрочем такова задължение за проверка е посочено в член 4а, параграф 3 от Рамково решение 2002/584.

65 В случая изглежда, че член 423, алинеи 2 и 4 от НПК предвижда такава проверка, резултатът от която обаче се съдържа само в решението за възобновяване на наказателното производство. В рамките на такава уредба на националното процесуално право, за да бъде спазен принципът на ефективност, е необходимо решението по това искане за възобновяване да се приеме възможно най-бързо.

66 На четвърто място, принципът на ефективност изисква засегнатото лице да бъде в състояние да изрази лично или чрез адвокат становището си по въпроса дали съдебният процес е проведен задочно, въпреки че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343. Както отбелязва генералният адвокат в точки 44—47 от заключението си, становищата както на обвинението, така и на защитата, могат да окажат решаващо влияние върху преценката по този въпрос и следователно да бъдат от решаващо значение за изхода на производството по искане за нов съдебен процес. Следователно при липсата на възможност задочно осъденото лице да изложи становището си в това

отношение би било накърнено основното право на справедлив съдебен процес, а оттук и ефективността на производството по искане за нов съдебен процес, чиято цел е именно да се гарантира зачитането на това основно право.

67 При това положение, както отбелязва генералният адвокат в точки 60—62 от заключението си, тази възможност за задочно осъденото лице да представи становище, за да се прецени дали са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343, не може да се разбира в смисъл, че предполага задължение за засегнатото лице да се яви лично пред съда, който разглежда това искане.

68 В това отношение е необходимо да се припомни, че както бе посочено в точка 41 от настоящото решение, не може да се изключи възможността задочно осъдено лице да е узнало за тази присъда, без да е било задържано. При тези обстоятелства, както е постановил Европейският съд по правата на човека, чиято практика трябва да се вземе предвид с оглед на съображения 47 и 48 от Директива 2016/343, задължението на засегнатото лице да се яви лично пред съда, пред който е подало искане за нов съдебен процес, означава (вж. в този смисъл решение от 4 юли 2024 г., FP и др. (Съдебен процес чрез видеоконференция), C-760/22, EU:C:2024:574, т. 22—24), да се принуди лице, което все още е на свобода, да стане затворник, за да може да се ползва от правото си на нов съдебен процес, което би било несъвместимо с основното право на справедлив съдебен процес (ЕСПЧ, 14 декември 1999 г., Khalfaoui с/у Франция, CE:ECHR:1999:1214JUD003479197, § 49, и ЕСПЧ, 13 февруари 2001 г., Krombach с/у Франция, CE:ECHR:2001:0213JUD002973196, § 87).

69 Според определението за преюдициално запитване обаче от член 423, алинея 3 от НПК следва, че при неявяване на засегнатото лице лично пред Върховния касационен съд производството по направеното от него искане за възобновяване на наказателното производство се прекратява, освен ако е налице „уважителна причина“, обосноваваща неявяването му. Следва да се приеме, че такова задължение за лично явяване може да направи прекомерно трудно упражняването на „правото на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита, в съответствие с член 9 [от Директива 2016/343]“, посочено в член 8, параграф 4 от нея.

70 Накрая, след като провери съвместимостта на член 423 от НПК с Директива 2016/343 с оглед на различните изисквания, произтичащи от принципа на ефективност, запитващата юрисдикция, както и всяка друга компетентна национална юрисдикция, в случай че в това отношение се потвърди наличието на недостатъци в националното законодателство, трябва да прецени дали все пак е възможно това законодателство, и по-специално член 423 от НПК, да се тълкува в смисъл, който позволява да се спазят тези изисквания.

71 По този начин, както е посочено в точка 45 от постановеното днес решение по дело C-644/23, Стангалов, националните съдилища следва да проверят дали член 423, алинея 1 от НПК може да се тълкува в смисъл, който позволява изключването на правото на нов съдебен процес, предвидено в него, да бъде ограничено само до хипотезите, при които са изпълнени условията по член 8, параграф 2 от Директива 2016/343.

72 Тези национални съдилища трябва също да проверят дали разпоредбите на българското процесуално право като член 15 от НПК във връзка с по-специфични разпоредби могат да се тълкуват в смисъл, който позволява да се направи изводът, че от това право задължително следва, че към момента, в който задочно осъдените лица са уведомени за

наличието на задочно постановена спрямо тях присъда, или скоро след това, тези лица трябва да бъдат уведомени за процесуалните си права, и по-специално за възможността да подадат искане за възобновяване на наказателното производство.

73 Освен това посочените национални съдилища ще могат да проверят дали предвиденото в член 423, алинея 3 от НПК изключение във връзка с наличието на „уважителна причина“, може да се тълкува в смисъл, който позволява да се гарантира, че исканията за възобновяване на наказателното производство ще бъдат разгледани, когато подалото искането лице не се явява лично, а се защитава чрез адвокат.

74 При невъзможност българското законодателство да се тълкува в съответствие с изискванията на правото на Съюза, същите национални съдилища са длъжни да оставят без приложение всяка национална разпоредба, която противоречи на член 8, параграф 4, второ изречение и на член 9 от Директива 2016/343, които имат директен ефект (решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 28), без да е необходимо да искат или да изчакват премахването на несъвместимата с тази директива законова разпоредба (вж. по аналогия решение от 21 октомври 2021 г., ZX (Отстраняване на пороци в обвинителния акт), C-282/20, EU:C:2021:874, т. 40 и 41 и цитираната съдебна практика).

75 С оглед на всичко изложено по-горе на първия въпрос, букви а) и б), на втория въпрос, букви а) и б), както и на третия, петия, шестия и седмия въпрос следва да се отговори, че член 8, параграф 4, второ изречение във връзка с член 9 от Директива 2016/343,

трябва да се тълкува в смисъл, че:

– при положение, при което дадено лице е задочно осъдено на наказание лишаване от свобода, въпреки че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от посочената директива, тези разпоредби допускат след изтичането на срока, предвиден за обжалване на задочно постановеното решение, единственото налично средство за правна защита да се състои в подаване пред съд, различен от постановилия решението, на искане за провеждане на нов съдебен процес, стига това производство да е в съответствие с принципите на равностойност и ефективност. Последното условие изисква по-специално производството по искане за нов съдебен процес да позволява ефективно провеждането на такъв процес във всички случаи, в които след проверка се установи, че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от посочената директива. Обратно, последното условие не е изпълнено, ако лицето, подало искане за нов съдебен процес, е задължено да се яви лично пред компетентния съд, защото в противен случай производството по искането му ще бъде прекратено,

– в държава членка, чието законодателство предвижда такова производство по искане за нов съдебен процес, посоченият член 8, параграф 4, второ изречение във връзка с член 9 изисква задочно осъденото лице да получи в момента, в който е уведомено за съществуването на тази присъда или скоро след това, препис от цялото задочно постановено решение, както и лесно разбираема информация, от една страна, относно факта, че има право на нов съдебен процес, ако не са били изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от същата директива, и от друга страна, относно производството, което му позволява да поиска провеждането на такъв съдебен процес.

По първия въпрос, буква в)

76 Предвид отговора на първия въпрос, букви а) и б), на втория въпрос, букви а) и б), както и на третия, петия, шестия и седмия въпрос, не следва да се отговаря на първия въпрос, буква в), тъй като той е поставен от запитващата юрисдикция само в случай че отговорът на първия въпрос, букви а) и б) е отрицателен.

По втория въпрос, букви в) и г) и по четвъртия въпрос

77 С втория въпрос, букви в) и г) запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 8, параграф 4, второ изречение във връзка с член 9 и член 10, параграф 1 от Директива 2016/343 трябва да се тълкува в смисъл, че наложените с тази директива изисквания са спазени, когато самият съд, който се произнася задочно, проверява дали са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от посочената директива, и посочва евентуално в задочно постановеното решение, от което трябва се връчи пълен препис на засегнатото лице, след като бъде задържано, че то има право на нов съдебен процес.

78 Освен това с четвъртия въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали в рамките на режим, при който съдията, провеждащ задочно съдебен процес, проверява дали са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343, е необходимо да се изслуша по този въпрос както обвинението, така и защитата на обвиняемия, който в тази хипотеза отсъства.

79 Както обаче е видно от определението за преюдициално запитване, в България не се прилага такъв процесуален режим, тъй като законодателят на тази държава членка е въвел режим, при който Върховният касационен съд има изключителна компетентност да разглежда исканията за нов съдебен процес и в тези рамки да проверява дали са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343. Запитващата юрисдикция уточнява, че поради характеристиките на този процесуален режим и независимо от убеждението ѝ, че в случая тези условия не са изпълнени, тя не следва да се произнася по този въпрос.

80 Освен това, както следва от отговора на първия въпрос, букви а) и б), на втория въпрос, букви а) и б), както и на третия, петия, шестия и седмия въпрос, Директива 2016/343 допуска процесуален режим, който предоставя не на съда, провеждащ задочно съдебен процес, а на отделен съд компетентността да провери дали са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от тази директива.

81 От същия отговор обаче следва и че е необходимо такъв режим да не противоречи нито на принципа на равностойност, нито на принципа на ефективност.

82 От точки 60, 62 и 69 от настоящото решение е видно, че действащият в България процесуален режим би могъл да противоречи на принципа на ефективност и следователно да е несъвместим с правото на Съюза. Така запитващата юрисдикция би могла да се сблъска с положение, при което разглежданото национално законодателство не гарантира зачитането на „правото на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита“ по смисъла на член 8, параграф 4, второ изречение и член 9 от Директива 2016/343, които имат директен ефект (решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 28).

83 В съответствие със съдебната практика, припомнена в точка 74 от настоящото решение, при невъзможност българското законодателство да се тълкува в съответствие с изискванията на правото на Съюза, запитващата юрисдикция е длъжна да остави без приложение всяка национална разпоредба, която противоречи на разпоредбите на член 8, параграф 4, второ изречение и на член 9 от Директива 2016/343, без да е необходимо да иска или да изчаква премахването на несъвместимата с тази директива законова разпоредба.

84 При тези обстоятелства отговорът на втория въпрос, букви в) и г), както и на четвъртия въпрос, които следва да се разгледат заедно, може евентуално да има решаващо значение за по-нататъшния ход на главните наказателни производства.

85 Макар Директива 2016/343 да не може да се тълкува в смисъл, че задължава съда, който се произнася задочно, да изложи в решението си съображения по правото на нов съдебен процес (решение ВБ, т. 31), тя оставя широка свобода на преценка на държавите членки що се отнася до нейното прилагане и следователно не може да се тълкува в смисъл, че забранява на този съд да разгледа в хода на задочно провеждан съдебен процес въпроса дали са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от тази директива, и когато тези условия не са изпълнени — да посочи в решението си, че засегнатото лице има право на нов съдебен процес.

86 След като, както бе посочено в точка 66 от настоящото решение, становищата както на обвинението, така и на защитата, могат да окажат решаващо влияние върху преценката по въпроса дали са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343, при проверката, извършвана в това отношение от съда, който провежда задочно съдебен процес, е необходимо този съд да изслуша адвоката, представляващ засегнатото лице, което в този случай отсъства.

87 С оглед на изложеното по-горе на втория въпрос, букви в) и г), както и на четвъртия въпрос следва да се отговори, че член 8, параграф 4, второ изречение във връзка с член 9 и член 10, параграф 1 от Директива 2016/343 трябва да се тълкува в смисъл, че наложените с тази директива изисквания са спазени, когато самият съд, който провежда задочно съдебен процес, преценява, след като е изслушал в това отношение както обвинението, така и защитата, дали са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от посочената директива, и при отрицателен отговор на този въпрос посочва в задочно постановеното решение, от което трябва се връчи пълен препис на засегнатото лице в момента, в който то е уведомено за съществуването на това решение или скоро след това, че има право на нов съдебен процес.

По осмия въпрос

88 С осмия въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 8, параграф 4, второ изречение и член 9 от Директива 2016/343 трябва да се тълкуват в смисъл, че се прилагат не само в случай на задочна осъдителна присъда, но и при задочна оправдателна присъда.

89 Всъщност според тази юрисдикция не може да се изключи възможността ВБ да бъде оправдан. Ето защо, преди да продължи задочния съдебен процес срещу ВБ и да се произнесе по вината или невиновността му, посочената юрисдикция иска да се установи дали правото на справедлив съдебен процес би било подходящо защитено в случай на задочна оправдателна присъда.

90 В това отношение следва да се посочи, както отбелязва генералният адвокат в точки 33 и 34 от заключението си, че правото на справедлив съдебен процес, основен елемент от което е правото на лицата да присъстват на съдебния процес, се прилага във всяко наказателно производство, в което може да бъде постановено решение, с което се установява невиновността или вината на обвиняемия. С оглед на съображения 47 и 48 от Директива 2016/343, от които следва, че при тълкуването на тази директива е необходимо да се вземе предвид практиката на Европейския съд по правата на човека по член 6 от ЕКПЧ, отговорът на осмия въпрос следва да се основава на практиката на този съд, според която обвиняемият има основното право да присъства на съдебния процес при всички обстоятелства, дори крайният резултат да е благоприятен за него (ЕСПЧ, 15 декември 2005 г., Ванян с/у Русия, CE:ECHR:2005:1215JUD005320399, § 20—25 и 67).

91 Впрочем това широко приложно поле на правото на лицата да присъстват на съдебния процес изпъква в самия текст на член 8, параграф 2 от Директива 2016/343, в който се посочва „решението относно вината или невиновността на заподозрения или обвиняемия“.

92 От този текст на член 8, параграф 2 от Директива 2016/343 следва, че понятието „решение“, съдържащо се в член 8, параграф 4 и член 9 от посочената директива, се отнася до всяко решение, което е постановено в наказателно производство и е свързано с вината или невиновността на обвиняемия.

93 Всъщност обхватът на член 8, параграф 4 и на член 9 от посочената директива не може да се отдели от този на член 8, параграф 2 от същата директива, тъй като фактът, че не са изпълнени условията, предвидени в този член 8, параграф 2, обосновава именно „правото на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита“, посочено в член 8, параграф 4 и в споменатия член 9.

94 Това тълкуване не се опровергава от наличието в член 8, параграф 4 от Директива 2016/343 на израза „когато лицето бъде задържано“. Всъщност този израз е придружен от думите „по-специално“, от които следва, че задържането не е единствената хипотеза, която се има предвид в тази разпоредба.

95 Ето защо на осмия въпрос следва да се отговори, че член 8, параграф 4, второ изречение и член 9 от Директива 2016/343 трябва да се тълкуват в смисъл, че се прилагат не само в случай на задочна осъдителна присъда, но и при задочна оправдателна присъда.

По съдебните разноски

96 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (четвърти състав) реши:

1) **Член 8, параграф 4, второ изречение във връзка с член 9 от Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невиновност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство**

трябва да се тълкува в смисъл, че:

– **при положение, при което дадено лице е задочно осъдено на наказание лишаване от свобода, въпреки че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от посочената директива, тези разпоредби допускат след изтичането на срока, предвиден за обжалване на задочно постановеното решение, единственото налично средство за правна защита да се състои в подаване пред съд, различен от постановилия решението, на искане за провеждане на нов съдебен процес, стига това производство да е в съответствие с принципите на равностойност и ефективност. Последното условие изисква по-специално производството по искане за нов съдебен процес да позволява ефективно провеждането на такъв процес във всички случаи, в които след проверка се установи, че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от посочената директива. Обратно, последното условие не е изпълнено, ако лицето, подало искане за нов съдебен процес, е задължено да се яви лично пред компетентния съд, защото в противен случай производството по искането му ще бъде прекратено,**

– **в държава членка, чието законодателство предвижда такова производство по искане за нов съдебен процес, посоченият член 8, параграф 4, второ изречение във връзка с член 9 изисква задочно осъденото лице да получи в момента, в който е уведомено за съществуването на тази присъда или скоро след това, препис от цялото задочно постановено решение, както и лесно разбираема информация, от една страна, относно факта, че има право на нов съдебен процес, ако не са били изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от същата директива, и от друга страна, относно производството, което му позволява да поиска провеждането на такъв съдебен процес.**

2) **Член 8, параграф 4, второ изречение във връзка с член 9 и член 10, параграф 1 от Директива 2016/343**

трябва да се тълкува в смисъл, че

наложените с тази директива изисквания са спазени, когато самият съд, който провежда задочно съдебен процес, преценява, след като е изслушал в това отношение както обвинението, така и защитата, дали са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от посочената директива, и при отрицателен отговор на този въпрос посочва в задочно постановеното решение, от което трябва се връчи пълен препис на засегнатото лице в момента, в който то е уведомено за съществуването на това решение или скоро след това, че има право на нов съдебен процес.

3) **Член 8, параграф 4, второ изречение и член 9 от Директива 2016/343**

трябва да се тълкуват в смисъл, че

се прилагат не само в случай на задочна осъдителна присъда, но и при задочна оправдателна присъда.

Lycourgos Rodin Spineanu-Matei

Обявено в открито съдебно заседание в Люксембург на 16 януари 2025 година.

Секретар
A. Calot Escobar

Председател
K. Lenaerts